

окремими сферами, а почати з переосмислення постулатів самої доктрини – теорії речового права з позиції відповідності її положень реаліям сучасного життя та потребам самої людини і суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.04.2019).

2. Декарт Р. Сочинения : в 2 т. / пер. с лат. и франц. ; сост., ред., вступ. ст. В. В. Соколова. М. : Мысль, 1989. Т. 1. 656 с.

Одержано 09.04.2019

УДК 347.1

Вадим Васильович ЦЮРА,

доцент кафедри цивільного права юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доктор юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ЗАКОНОМ

Останнім часом в працях вітчизняних науковців фокус у дослідженні відносин представництва змістився від загальних, концептуальних засад цього інституту в бік вивчення окремих його аспектів. Разом з тим, вивчення та осмислення вітчизняної моделі інституту представництва дозволяє стверджувати, що на сьогодні все ще існує потреба вдосконалення та доопрацювання основних засад представництва та його видів. Це передусім стосується представництва на підставі закону, так як саме цей вид представництва виконує охорону функцію, надаючи представнику повноваження в діяти в інтересах осіб, які з різних підстав не можуть або втратили можливість самостійно діяти в цивільному обороті від свого імені. Саме тому соціальне значення та наслідки представництва за законом є досить відчутними сьогодні.

Звісно низка питань представництва за законом уже досліджувались такими вченими як С. Г. Керимов, О. Л. Невзгодіна, В. О. Рясенцев, Є. О. Харитонов та багатьма іншими. Разом з тим, з урахуванням європейського вектору розвитку нашої держави та лібералізації у зв'язку з цим механізму правового регулювання важливого значення набуває діяльність з переосмислення існуючих положень цивільного законодавства у цій частині та наближення до сучасних стандартів приватноправового регулювання.

Як відомо закон – це нормативно-правовий акт, що приймається в особливому порядку органом законодавчої влади або референдумом, має вищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини. Важливе місце в системі цивільного законодавства займає Цивільний кодекс України [1] як галузевий кодифікований законодавчий акт, основною спрямованістю якого є

врегулювання всіх суспільних відносин, що входять до предмета цивільного права і виступають основою для розвитку всього поточного цивільного законодавства. ЦК України є другим за значенням після Конституції України законодавчим актом, що регулює цивільні відносини.

Так, у книзі першій «Загальні положення» главу 17 присвячено представництву. Частина 3 ст. 247 ЦК України нормативно закріплює представництво за законом як вид представництва загалом. Більш конкретно представництво регулюється ст. 242 ЦК України. Таким чином, крім договірної, в цивільному праві виділяють представництво за законом. Основною метою такого представництва є забезпечення реалізації прав і законних інтересів осіб, які внаслідок певних об'єктивних причин не можуть це робити самостійно. До таких причин варто віднести: вік (представництво батьками, усиновлювачами, опікунами (піклувальниками), прийомними батьками та батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу малолітніх та неповнолітніх осіб); стан психічного здоров'я (представництво опікунами чи піклувальниками недієздатних осіб, які внаслідок душевної хвороби чи розумової відсталості не можуть самостійно висловлювати свою волю щодо вчинення юридичних дій).

Таким чином, особливість законного представництва полягає в тому, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники). Характерною рисою представництва за законом є спрямованість на захист законних інтересів недієздатних осіб, які внаслідок малолітства, недосягнення повноліття не можуть в повному обсязі піклуватися про себе. Відповідно їх воля щодо вирішення питання про необхідність представлення їх інтересів не враховується, і законодавством встановлюється необхідність використання іншої особи для здійснення піклування [2].

Розглянемо особливості такого представництва більш детально. Статтю 242 ЦК України передбачено, що законними представниками є батьки (усиновлювачі) стосовно своїх малолітніх і неповнолітніх дітей. Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною. Крім того до законних представників належать також прийомні батьки та батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу. Вони теж характеризуються як суб'єкти правовідносин представництва, тому зосередимо свою увагу на особливостях власне представництва.

Особливість такого представництва полягає, насамперед, у тому, що при вчиненні правочинів представники беруть на себе зобов'язання щодо його виконання та самостійно несуть відповідальність у разі порушення норм чинного цивільного законодавства. Це пов'язано з тим, що вони, реалізуючи права малолітньої особи шляхом укладення договорів та в її інтересах, здійснюють своє особисте волевиявлення, тому і виступають стороною цих договорів.

Відповідно до ст. 31 ЦК України малолітньою є фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років та має право: самостійно вчиняти дрібні побутові правочини (правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє

побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість); здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Малолітня особа має часткову цивільну дієздатність.

До дрібних побутових правочинів можна віднести окремі види виконання робіт та надання послуг, а також роздрібну купівлю-продаж. Так, І. О. Гелецька зазначає, що в договорі прокату вартість договору визначається не вартістю предмета, а розміром прокатної плати. Аналогічно може бути вирішене питання про вартість у договорі зберігання (останній взагалі може бути безоплатним, наприклад, у разі здавання верхнього одягу неповнолітнім у гардероб). Звичайно, обсяг і характер таких правочинів не може чітко бути визначений у законі, а повинен впливати із змісту закону. Визначення правочину, яке містить ЦК України, є неповним. На думку науковця, законодавцеві можна було б піти шляхом встановлення або певних грошових меж правочину, або зорієнтувати його вартість на конкретний розмір неоподаткованого мінімуму, тим самим уникаючи спірних питань на практиці при застосуванні ст. 31 ЦК України [3]. Ми також погоджуємося з такою думкою, оскільки малолітні особи, щоб здійснити ці правочини, як правило, отримують кошти саме від батьків, усиновлювачів або опікунів, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу.

Всі інші правочини, вчинені малолітніми до досягнення ними 14 років, нікчемні і не породжують для них правових наслідків. Однак такий правочин може бути в інтересах малолітньої особи на вимогу її батьків, усиновлювача або опікуна, прийомних батьків чи батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу визнаний судом дійсним, якщо він вчинений на користь такої особи. Це питання регулюється ст. 221 ЦК України, в якій йдеться тільки про правочин, який вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності і може бути згодом схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, або опікуном. Жодної згадки немає про інших законних представників, зокрема, прийомних батьків чи батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Тому вважаємо за потрібне внести зміни до ст. 221 «Правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності» ЦК України та викласти частини першу, четверту, п'яту в такій редакції:

«Стаття 221. Правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності

1. Правочин, який вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності, може бути згодом схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, опікуном, прийомними батьками чи батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу.

Правочин вважається схваленим, якщо ці особи, дізнавшись про його вчинення, протягом одного місяця не заявили претензії другій стороні.».

«4. Дієздатна сторона зобов'язана також відшкодувати збитки, завдані укладенням недійсного правочину, якщо у момент вчинення правочину вона

знала або могла знати про вік другої сторони. Батьки (усиновлювачі), опікун, прийомні батьки чи батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу малолітньої особи зобов'язані повернути дієздатній стороні все одержане нею за цим правочином у натурі, а за неможливості повернути одержане в натурі – відшкодувати його вартість за цінами, що існують на момент відшкодування.

5. Якщо обома сторонами правочину є малолітні особи, то кожна з них зобов'язана повернути другій стороні все, що одержала за цим правочином, у натурі. У разі неможливості повернення майна відшкодування його вартості провадиться батьками (усиновлювачами), опікуном, прийомними батьками чи батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу, якщо буде встановлено, що вчиненню правочину або втраті майна, яке було предметом правочину, сприяла їхня винна поведінка.».

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
2. Керимов С. Г. Представництво за законом в цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. С. 123.
3. Гелецька І. О. Правове регулювання відносин представництва у цивільному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2005. С. 95.

Одержано 02.04.2019

УДК 347.1

Ольга Анатоліївна ЯВОР,

доцент кафедри цивільного права № 2

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ФАКТИЧНОГО СКЛАДУ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Врахування особливостей юридичних фактів в сімейному праві, набуває важливого практичного значення як на етапі нормотворчості при формулюванні відповідних приписів, що вимагає чіткого дотримання правил нормотворчої техніки, так і на етапі правової реалізації, й особливо, правозастосування, коли завданням відповідного владного органу стає встановлення належних підстав виникнення, зміни або припинення правовідносин.

В юридичній літературі висловлювалися різні думки щодо питання про те, коли виникають правовідносини – у момент завершення останнього етапу в ланцюзі послідовних дій або кожна з дій, хоча і не породжує правовідносини в цілому, але пов'язана із тими або іншими правами й обов'язками [1, с. 67]. Так, зокрема, С. Ф. Кечек'ян не визнає особливого буття категорії фактичного складу, оскільки, на його думку, лише останній факт цього складу породжує